

Gosztonyi Gergely

A kivételes hatalom elméleti és történelmi rendszere, valamint gyakorlati megvalósulása az 1914 és 1922 közötti sajtószabályozás és sajtórendészet tükrében

Kelemen Roland doktori értekezésének vitájáról

A Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájához benyújtott disszertációjában Kelemen Roland elsősorban a kivételes hatalom elméleti és történelmi rendszerét kívánta bemutatni. Alapállítása, hogy a kivételes hatalom a védelmi jogi intézményrendszeren belül az elmúlt évtizedekben a vizsgálódásoknak nem állt a fókuszában. Az intézmény szisztematikus megújítása hazánkban két alkotmányozási időszakban sem történt meg, ehelyett inkább ad hoc korrekciók és konkrét, aktuális kihívásokra reagáló módosítások valósultak csak meg. Ugyanakkor a világpolitikai helyzet folyamatos turbulenciája miatt megjelent az igény a kivételes hatalom 21. századi kihívásokhoz igazítására.

Am hamar világossá vált, hogy a területen évtizedes hiányszempontokat kell pótolni mind elméleti, mind szakmai vonalon. A fogalomrendszer számtalan fehér foltot tartalmazott, a történelmi tapasztalások feldolgozása hiányos volt, vagy egyáltalán nem történt meg. A jelölt így dolgozata első részében ezt a hiást kívánta orvosolni.

Kiemelte Giorgio Agamben állítását, miszerint a kivételes hatalom gyökereit nem az abszolutizmusban, hanem a francia forradalmi hagyományokban kell keresni. Ennek az állításnak a vizsgálata során a jelölt arra jutott, hogy az Agamben által általánosságban elvárt francia forradalmi kivételes hatalmi örökség az angolszász területek esetében nem valós, sőt ott egyértelműen az abszolutizmus időszakáig kell visszatekinteni. Ez pedig továbbítte a jelölt jogtörténelmi érdeklődését abba az irányba, hogy milyen eredeti modelleket lehetne felállítani.

Első modellként a francia ostromállapot szabályozást tételezi, míg ettől eltérően írja le a német területeken kialakult ún. kontinentális modellt, ahol az államfő erős jogosítványai mellé a katonai közigazgatás és igazságszolgáltatás széles körű kialakítását figyelte meg. A harmadik, az angolszász modellt is két ágra bontja: az angol szabályozásfejlődés az első világháború elején a törvényi szabályozás megteremtése mellett foglalt állást, míg az amerikai modell a lincolni polgárháborús elnöki jogkör-értelmezésen nyugszik. Mindezen elméleti megalapozást felhasználva, a dolgozat második részében a jelölt egy speciális időszak és tématerület vizsgálatával kívánta alátámasztani állításait: az 1914 és 1922 közötti időszak magyar sajtórendészeti viszonyait elemezte, elválasztva egymástól az alkotmányos és legitimációs időszak jogi szabályozását és gyakorlatát.

Kelemen Roland *Kivételes hatalom elméleti és történelmi rendszere, valamint gyakorlati megvalósulása az 1914 és 1922 közötti sajtószabályozás és sajtórendészet tükrében* című doktori értekezésének nyilvános vitáját – a pandémiás helyzetre tekintettel hibrid formában, azaz egyidejűleg személyes és online jelenléttel – 2022. február 22-én rendezték meg.

Az ülést Stipta István DSc egyetemi tanár (KRE ÁJK), Szabó István tanácskezelő egyetemi tanár (PPKE JÁK), Balogh Elemér DSc egyetemi tanár (SZTE AJTK) és Erdős Csaba PhD egyetemi docens (SZE DFK) tartották. A jelölt témavezetői Kukorelli István DSc egyetemi tanár (ELTE ÁJK) és Révész T. Mihály

CSc egyetemi tanár (SZE DFK) voltak. Az ülés kezdetén a bizottság titkára röviden ismertette a jelölt szakmai életrajzát.

A Doktori Iskola szabályai alapján először a jelölt választotta doktori értekezésének téziseit. Bemutatta, hogy a dolgozata tíz nagyobb kérdéskört foglal magában:

1. Mít nevezünk normálnak, különösnek és kivételesnek?
2. Általánosságban mit is nevezünk kivételes hatalomnak?
3. A jogállami kivételes hatalom gyökerei hol nyugszanak?
4. Milyen történelmi modellek alakultak ki, mik azok főbb jellemzői?
5. A kivételes állapotnak milyen megjelenési formái vannak?
6. Mik a kivételes hatalom egyes rétegei?
7. Hol húzódik a határ kivételes hatalom mint jogintézmény és a kivételes hatalom mint hatalomelméleti rendszer között?
8. A magyar polgári állam jogrendszerében miként jelent meg a kivételes hatalom eszközparkja, példaként állítva a kivételes hatalmi sajtórendészet témakörét?
9. Az első világháborús sajtórendészet gyakorlása során figyelembe vették-e a jogállami posztulátumokat?
10. Miben különböztek a fentitől a forradalmi időszak sajtórendészeti szabályai és gyakorlata?

Ezután az opponensi álláspontok bemutatása következett. A doktori értekezés egyik opponense, Gosztonyi Gergely PhD egyetemi adjunktus (ELTE ÁJK) szerint a jelölt doktori értekezése releváns és egyben izgalmas témával foglalkozik. Bár a kivételes hatalom kivételessége elveszőben van napjainkban, és a kivételesség normalitássá válik, a kérdés vizsgálata hozzásegítheti az olvasót napjaink folyamatainak pontosabb megértéséhez. Kiemelte, hogy a munkahelyi vitán felhozott kritikákat, módosítási javaslatokat a jelölt beépítette a dolgozatba. Az értekezés komoly erényének tartotta, hogy metodológiájában nem csupán a releváns jogforrásokat, hanem a vonatkozó joggyakorlatot is megpróbálja minél teljes körűbben bemutatni. A vizsgált kivételes helyzeti állapottal kapcsolatban a disszertáns jó érzékkel lép vissza egyet, és tesz vizsgálódásának első tárgyává olyan kérdéseket, mint hogy mi a normál, a különös és a kivételes állapot, amelyekre általában kevesebb figyelem irányul. Kiemelte, hogy jogtörténészként a jelölt tisztában van azzal – és ezt számos helyen jelzi is értekezésében –, hogy a fenti hármas fogalmi megosztás nem univerzális állapotokat jelöl: állam- és kormányformától, társadalmi berendezkedéstől, történelmi helyzettől, jogi tradícióktól és természetesen a jövő kutatóinak percepcióitól is függenek.

Az opponens kritikaként jegyezte meg ugyanakkor, hogy a kivételes állapotok és a kivételes hatalom alapos, tudományosan alátámasztott és végiggondolt vizsgálata – amely a dolgozat első részét képezi – ugyanúgy önmagában is egy doktori értekezés vizsgálatát képezhetne volna, mint a dolgozat második nagy egysége, az 1914 és 1922 közötti sajtószabályozás és sajtórendészet. Az első rész általános vizsgálat, míg a második rész a kivételes hatalmi eszközök egyik – bár nyilván jelentős – szegletét jelenti. Az opponens álláspontja szerint a jelölt dolgozatában a két rész átkötése között nem adott kellő indokolást arra

vonatkoztatva, hogy miért pont ezt a területet választotta, hogy a részletszabályokban elmerüljön. A bíráló így nem a választás jogát, hanem annak kellő alátámasztottságát hiányolta.

A kutatási módszertan kapcsán kiemelte azt a forrásmennyiséget, amelyet a jelölt értekezésében érdemben felhasznált. A katonai és egyéb védelmet jelentő helyzetrel kapcsolatos szabályrendszerek bemutatását alaposnak és megfelelőnek tartotta, bár felvetette – leginkább a törvényhatóságokkal kapcsolatos fejtegetéseknél – a *vis inertiae*-vel való kapcsolódás vizsgálatának hiányát. Tartalmilag kiemelte azt a heroikus munkát, amellyel a jelölt az első felhatalmazási törvényhez vezető utat felvázolja az olvasó számára, ugyanakkor felhívta a figyelmet arra, hogy néhol nehéz volt követni atörvények és javaslatok sorát. A dolgozat második részével kapcsolatban felhívta a figyelmet arra, hogy egységben olvasva nagyon szépen kirajzolódik a kivételes helyzetekre vonatkozó hatalmi állapot és sajtószabályozás viszonyrendszere, amely számos tanulsággal szolgál(hatna) a mai jogalkotó számára is. Kiemelte, hogy e részben jelenik meg leginkább az a kitaró és fáradhatatlan kutatói alázat, amely a jelölt egész dolgozatát áthatja. Összegésképpen elmondta, hogy a doktori értekezés mindenféleképpen hiánypótló, és minden elismerés megilleti a jelöltet az elvégzett munkáért: érdemben gazdagította meglévő tudásunkat.

Az értekezés másik opponense, dr. Farkas Ádám PhD tudományos munkatárs (NKE HHK) az értekezés témaválasztásának aktualitását emelte ki, illetve felvetette, hogy látszólag két önálló és egymástól elkülönült téma feldolgozását tartalmazza a dolgozat. Ez a kettősség azonban csak első ránézésre tűnhet problematikusnak, hiszen az értekezés második fele a hazai történelmi példa részletező elemzésével egyértelműen alátámasztja a disszertáció első felét. Így megközelítve a kérdést, az értekezés témaválasztása kettős vonulattal ugyan, de koherens egészként ragadható meg. Elmondta, hogy a választott téma ilyen részletességű, ilyen rendszerezettségű és ilyen komplex megközelítésű feldolgozásával Magyarországon az elmúlt évtizedekben, de megköszönhető, hogy az intézmény 1912-es törvénybe iktatása óta nem találkozhatott az olvasó- és kutató közönség.

Az opponens nagy hangsúlyt helyezett a dolgozat multidiszciplináris jellegére is. Kiemelte, hogy az értekezés az elméleti és rendszertani alapkérdés viszonylatában a teljesség felé mutató, az intézmény történelmi evolúcióját, sajátos természetét megértető ívet ad az olvasó számára. E körben a jelölt elsőként a normál, a különös és a kivételes kategóriáinak témára vetített elhatárolására fókuszált, amihez több tudományterületen is átívelő megközelítést alkalmazott, és ezzel a kivételes hatalom/különleges jogrend témakörében már a dolgozat felütésénél egy olyan alapprobléma tisztázására törekedett, amely nélkül mélységében maga a jogintézmény (és annak politikától való elhatárolhatósága) nem vagy nem megfelelően képzelhető el. Az értekezés következő, történelmi részét a bíráló nagy ívű vállalásnak tartotta, amely kiválóan vezeti el az olvasót a mai szabályozás területére is. Ezzel kapcsolatban felhívta a figyelmet a

külföldi történeti mintákra, amelyek különösen értékes részét képezik a jelölt munkásságának.

Az opponens álláspontja szerint az értekezés második része – kifejezetten az első világháborús és azt követő forradalmi, majd konszolidációs időszak kivételes hatalmi rendszerének sajtójogi fókuszú elemzésével – szintén példásan felépített elemzést tükröz. Ezzel a jelölt ráadásul nem csupán a jogtörténeti múlthoz, hanem a jelenhez is szól.

Az opponens összefoglalóan megállapította, hogy az értekezés aktuális és hiánypótló témaválasztással, ezen felül pedig újszerű, komplex, multidiszciplináris megközelítéssel dolgoz fel egy olyan történelmileg és aktuálisan is kritikus témát, amelyet hasonló mélységben hazánkban korábban még nem dolgoztak fel. Az elvégzett kutatásért, annak sokrétű és mélyreható megvalósításáért, illetve a munkahelyi vitát követő pontosítások megtételéért a jelöltet elismerés illeti.

Az értekezés és a pályázó korábbi tudományos munkássága alapján mindkét opponens javasolta a PhD-fokozat odaítélését Kelemen Roland számára.

Az opponensi véleményekre reagálva a jelölt elmondta, hogy a kutatóhelyi vita során szóban, majd írásban kifejtett vélemények tanulságait és javaslatait igyekezett a nyilvános vitára beadott változatba beépíteni. Kiemelte, hogy az opponensi javaslatokat megfogadva, az értekezés későbbi, javított változatában megkísérli a felmerült kritikákkal kapcsolatos részeket javítani. A dolgozat terjedelmével kapcsolatban elmondta, hogy álláspontja szerint a második rész kiegészíti, alátámasztja az első rész elméleti gondolatmenetét, és érdemben járul hozzá a téma megértéséhez.

A jelölt válasza után a bizottság elnöke megkérdezte az értekezés opponenseit, hogy kívánnak-e élni a viszonzás lehetőségével, illetve fenntartják-e pozitív értékelésüket. Az opponensek a viszonzás lehetőségével nem kívántak élni, és a válasz után is fenntartották pozitív értékelésüket. A bizottság zárt ülésen Kelemen Rolandnak a doktori fokozat *summa cum laude* minősítéssel való odaítélését javasolta az Egyetemi Doktori Tanács számára.

ü

